

ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน

วิเชียร ฤกษ์ นคร

๖ ชนวัว

“

ชนวัว เป็นกีฬาพื้นเมืองอย่างหนึ่งของชาวภาคใต้โดยการคัดเลือกเอาวัวที่มีลักษณะเหมาะสมมาต่อสู้กันในสถานที่ที่กำหนด มีกติกาชัดเจนจนถึงขั้นแพ้-ชนะ ให้ความสนุกสนาน ตื่นเต้น และประทับใจแก่ผู้ชมอย่างยิ่ง จึงเป็นที่นิยมทั้งหมู่ชาวภาคใต้ ภาคอื่น ๆ และต่างชาติบางประเทศ เช่น ประเทศโคลัมเบีย ก็นิยมกีฬานี้เช่นกัน

”

ชาวภาคใต้นิยมการชนวัวมาช้านาน จนกลายเป็นเอกลักษณ์อีกอย่างของภาคใต้ มีท่านผู้รู้สันนิษฐานว่า น่าจะได้แบบอย่างมาจากพวกโปรตุเกส กล่าวคือในสมัยพระเจ้าเอมมานูเอลแห่งโปรตุเกสได้แต่งทูตเข้ามาเจริญพระราชไมตรีกับกรุงศรีอยุธยา ในปี พ.ศ. ๒๐๖๑ (สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒) ได้ทรงอนุญาตให้ชาวโปรตุเกสเข้ามาค้าขายได้ ชาวโปรตุเกสทำการค้าขายใน ๔ เมืองคือ กรุงศรีอยุธยา นครศรีธรรมราช ปัตตานี และเมืองมะริด เฉพาะที่นครศรีธรรมราช นอกจากทำการค้าแล้ว ยังได้เผยแพร่วัฒนธรรมไว้หลายอย่าง เช่น การติดตลาดนัด การทำเครื่องถม และการชนวัว เป็นต้น จึงถือกันว่าเป็นกีฬาชนวัว มีกำเนิดมาจากชาวโปรตุเกสด้วยเหตุนี้เอง

การชนวัวในระยะแรก เชื่อว่าเป็นการชนเล่นเพื่อความสนุกสนานเพียงอย่างเดียว ต่อมามีการพนันขันต่อกันขึ้น กีฬาชนวัวจึงได้กลายเป็นการพนันไป เมื่อมีการพนันแทรกเข้ามาเช่นนี้ ทางราชการจึงเข้าไปควบคุมให้เป็นไปตามกฎหมายของบ้านเมือง เพื่อป้องกันมิให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย โดยจัดให้มีสนามชนวัวที่ถูกกฎหมายขึ้น เรียกว่า "สนามชนโค" หรือ "ปอนชนวัว" หรือ "ปอนวัวชน" และเพื่อขจัดความอยุติธรรมที่จะเกิดขึ้นทางสนามจึงได้กำหนดกติกาขึ้นโดยตรง

พันธุ์ - อายุ

วัวที่ใช้ชนนั้นคัดจากพันธุ์วัวชนโดยเฉพาะ วัวใช้งานธรรมดาหรือวัวเนื้อไม่นิยมใช้เป็นวัวชน อยู่ในวัยหนุ่มเต็มที่ เรียกว่า "ถือ" (อายุ ๔ - ๖ ปี) อันถือว่าเป็นช่วงอายุเหมาะที่จะชนได้

คุณสมบัติของวัวชนที่ดี

วัวชนที่ดีต้องมีคุณสมบัติหลายอย่าง ที่สำคัญคือ ต้องมีน้ำใจทรหดอดทน มีร่างกายแข็งแรง สมบูรณ์ มีไหวพริบหรือชั้นเชิงในการชนที่เรียกกันว่า "ชนดี ใจดี แรงดี" นั้นเอง

การคัดเลือกวัว

นักเลงวัวที่เป็นเจ้าของวัวบางคนจะผสมพันธุ์วัวชนของตนเอง แล้วคัดเลือกลูกคอกที่มีลักษณะดี นำมาใช้เป็นวัวชนต่อไป แต่บางคนอาจจะสืบเสาะหาวัวที่มีลักษณะดีได้เองตามที่ต้องการจากท้องถิ่นต่าง ๆ ด้วยการซื้อขายหรือแลกเปลี่ยนกัน วัวชนตัวหนึ่ง ๆ มีราคาประมาณ ๑๐,๐๐๐ - ๕๐,๐๐๐

บาท วัวที่ได้รับการคัดเลือกก็ต้องเป็นวัว ที่มีลักษณะดี หรือมีเชิงขนดีอย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนมากจะเป็นวัวที่เคยขนมาแล้วอย่างน้อย ๑ - ๒ ครั้ง จนเห็นชั้นเชิงหรือลีลาการขน และมักเป็นวัวที่มีอายุไม่มากนัก คือราว ๓ - ๕ ปี แต่ถ้าเป็นวัวที่ไม่เคยขนมาก่อน ก็ต้องเอา "วาง" หรือ "ซ้อม" ดูเพื่อดู "ทางขน" หรือชั้นเชิงของวัวตัวนั้นเสียก่อน ถ้าชนิดที่คัดเลือกเอาไว้เป็นวัวขนต่อไป

การเลี้ยงดู

ในระยะแรกต้องเอาวัวที่คัดเลือกไว้ นั้นมา "ปรน" (บำรุงเลี้ยงดู) ให้สมบูรณ์เสียก่อน ในกรณีที่ เป็นวัวใหม่อาหารหลักคือหญ้า วัวขนนั้นจะต้องตัดหญ้าใส่ลังหรือรางให้กินในโรงวัวหรือที่พักของวัวเลยทีเดียว ไม่ปล่อยให้กินหญ้าเหมือนวัวประเภทอื่น ๆ อาหารหลักอย่างอื่นก็มีน้ำและเกลือ สำหรับน้ำจะต้องให้กินอย่างน้อยวันละ ๒ - ๓ ครั้ง ส่วนเกลือนั้นให้กิน ๑๕ วันต่อ ๑ ครั้ง ครั้งละ ๑ กำมือหรืออาจจะมากน้อยไปกว่านั้นก็ได้ อาหารเสริมสำหรับวัวขนมีหลายอย่าง เช่น ถั่วเขียวต้มกับน้ำตาลกรวด กล้วยน้ำว่า กล้วยหอม น้ำมะพร้าวอ่อน

ขุ่น ไข่ไก่และผลไม้อื่นๆ สำหรับไข่ไก่ให้วัวขนกินครั้งละ ๑๐ - ๑๕ ฟอง บางตัวที่เจ้าของมีฐานะดี ก็อาจจะเอาไข่ไก่ตีคนกับเบียร์ตำใส่กระบอกกรอกให้กินก็มี

ที่อยู่ของวัวขน จะปลูกสร้างเป็นโรงนอนให้อยู่ขนาดพอควร แต่ต้องก่อไฟแปลบไต้ยุ้ง รื่น ไม้ให้มารบกว่นได้ บางตัวที่เจ้าของมีฐานะดี ก็อาจจะหาหมุ้งหลังใหญ่ให้วัวนอนด้วย หรืออาจหาหมุ้งลอดให้เลยก็มี โรงวัวดังกล่าวจะต้องทำความสะอาดทุกวัน

การออกกำลังกายและฝึกซ้อมในระยะก่อนขน คนเลี้ยงจะต้องนำวัวเดินหรือวิ่งออกกำลังกายในตอนเช้ามีดทุกวัน เป็นระยะทางประมาณ ๕ - ๑๐ กิโลเมตร เมื่อเดินหรือวิ่งในตอนเช้าแล้ว คนเลี้ยงวัวจะนำวัวไปอาบน้ำด้วย การขัดสีด้วยแปรง บางตัวฟอกสบู่จนเนื้อตัวสะอาดสะอาดแล้วก็นำมากินหญ้ากินน้ำ แล้วเริ่มตากแดด เรียกว่า "กราดแดด" คือล่ามหรือผูกไว้กลางแดด เพื่อให้วัวขนมีน้ำออกน้ำหนัก เริ่ม "กราดแดด" ตั้งแต่ ๙.๐๐-๑๒.๐๐ น. แต่บางตัวจะต้องกราดแดดต่อไปจนถึงบ่ายก็มี เมื่อกราดแดดแล้วก็นำเข้าโรงเพื่อพักผ่อน ให้กินหญ้ากินน้ำ พอถึงเวลา ๑๕.๐๐-๑๖.๐๐ น. คนเลี้ยงจะนำวัวพาเดินไปยังสนามที่จะขน เพื่อให้คุ้นเคยกับสถานที่ เรียกว่าให้ "ลงที่" ทุกวัน แล้วนำ

กลับมาอาบน้ำเช็ดตัวให้แห้งอีกครั้งก่อนที่จะเข้าที่ฝึก เพื่อให้กินหญ้ากินน้ำและพักผ่อนจึงเห็นได้ว่าในช่วงเวลาวันหนึ่ง ๆ นั้น คนเลี้ยงวัวชนจะต้องเอาใจใส่ โดยกระทำต่อวัวของตนเป็นกิจวัตรประจำวันก็ว่าได้

การข้อมคู่

การข้อมคู่ เรียกว่า "ปรือ" หรือ "ปรือวัว" ก่อนจะมีการข้อมคู่จะต้องหยุดการออกกำลังกายอย่างน้อย ๒ วัน การข้อมคู่ใช้เวลาประมาณ ๕ - ๒๐ นาที (เวลามากน้อยย่อมขึ้นอยู่กับวัยและความแข็งแรงของวัวแต่ละตัว) การข้อมคู่ในปัจจุบันจะใช้พลาสติกหรือฟันทนพลาสติกหรือพลาสติกและโคนเขา

การข้อมคู่ทุกครั้งจะต้องใช้เชือกยาว ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการแยกวัวออกจากกันเมื่อต้องการจะหยุดข้อม เดือนหนึ่งจะข้อมคู่ได้ประมาณ ๑ -

๒ ครั้ง วัวชนตัวหนึ่ง ๆ ต้องข้อมคู่อย่างน้อย ๔ - ๕ ครั้ง จึงจะทำการชนได้ ฉะนั้นวัวชนตัวหนึ่ง ๆ โดยเฉพาะวัวใหม่จะต้องใช้เวลาเลี้ยงดูฝึกซ้อมอย่างจริงจังอย่างน้อยไม่ต่ำกว่า ๔ เดือน

วัวชนนั้นถ้าได้เลี้ยงดูและฝึกซ้อมจนถึงขนาดก็อาจเอาชนะคู่ต่อสู้ได้ แม้ว่าจะมีชั้นเชิงหรือทางชนด้อยกว่าคู่ต่อสู้ก็ตาม เช่นนี้เรียกว่า มี "น้ำเลี้ยง" หรือ "เนื้อเลี้ยง" หรือ "เนื้อ" ดีกว่า ในขณะที่เดียวกันตัวที่แพ้ด้วยเหตุดังกล่าวก็จะเรียกว่า "แพ้เนื้อ"

ฉะนั้นการที่วัวชนตัวใดตัวหนึ่งจะเอาชนะคู่ต่อสู้ได้นั้น ก็ย่อมขึ้นอยู่กับสาเหตุหลายประการ คือจะไม่เสียเปรียบคู่ต่อสู้จนเกินไป ไม่ว่าในเรื่องของร่างกาย เขา แข็งชน ความแข็งแรง และความทรหดอดทน ฯลฯ ส่วนลักษณะตามความเชื่อ เช่น สี ขวัญ หรือ กิริยาอาการต่าง ๆ ของวัวล้วนแต่เป็นเครื่องสังเกตอย่างหนึ่งเท่านั้น มิใช่เครื่องทำนายผลการต่อสู้ได้อย่างถูกต้องทุกครั้งไป

การเปรียบวัว

การจับคู่ชน หรือการประกบคู่ เรียกว่า "การเปรียบวัว" นายสนามจะเป็นผู้จับคู่เปรียบ โดยให้นำวัวที่จะชนกันเข้ามายืนเทียบกัน เพื่อจะได้พิจารณาถึงความสูงต่ำ เล็กใหญ่ของลำตัว ตลอดจนเขา หรือเรียกว่า "ยอด" ของวัวทั้งสองฝ่าย เมื่อเจ้าของวัวทั้งสองฝ่ายตกลงจะชนกัน ก็ทำสัญญาวางมัดจำเดิมพันกัน ตามแต่ทั้งสองฝ่ายจะกำหนด นายสนามก็จะกำหนดวันชน หรืออาจจะกำหนดไว้ก่อนแล้ว ทางสนามก็จะพิมพ์แผ่นปลิวแจกจ่ายนัดหมายให้นักเลงชนวัวทราบในเวลาต่อมา

ลักษณะของวัวขนที่ดี

วัวขนที่ดีต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

๑. คร่อมอกใหญ่ ให้หาคร่อมใหญ่ ๆ อย่างคร่อมอกเสียถึงจะดีมีกำลังมาก
๒. ท้องใหญ่ มีกำลังมากขนได้นานกว่าวัวท้องเล็ก
๓. กระดูกใหญ่ เช่น กระดูกเท้าใหญ่ เหมือนเท้าควายจะดีมาก
๔. คอขาวใหญ่ จะเป็นวัวที่แข็งแรงและแก่เปลี่ยงได้ดีกว่าและเร็วกว่าวัวคอสั้น แต่คอบางเหมือนคอกวางไม่ดี
๕. หนอก ถ้ารูปก้อนเส้าถึงจะดี ถ้าแบนเป็นใบพัดไม่ดี
๖. เขา ให้หาเขาใหญ่ ๆ ถึงจะดีและถ้ามีขนงอกปิดโคนเขาก็จะดีมาก
๗. หน้าหัวแคบ คือระหว่างเขาแคบถึงจะดี เพราะถ้าหน้าหัวแคบส่วนมากเขาจะใหญ่
๘. คิ้ว ให้หาคิ้วหนา นัยน์ตาไม่ถลนถึงจะดี
๙. ตาเล็ก ที่เรียกว่า "ตาตุก" คือตาเล็ก เหมือนตาปลาตุกถึงจะดี
๑๐. ใบหูเล็ก ให้หาที่ใบหูเล็กเหมือนหูม้าถึงจะดี และถ้ามีขนในหูมากก็ยิ่งดี

๑๑. หน้าตา คมคายเกลี้ยงเงลา ถึงจะดี
๑๒. หน้าผากหรือหน้าหัวถ้ามีขนมาก หรือขนรกถึงจะดี

๑๓. ข้อย้ำ ให้เลือกหาข้อย้ำสั้น ๆ จะดีมาก ถ้าข้อย้ำยาวไม่ดี

๑๔. เล็บ ให้เลือกหาเล็บที่ใหญ่เรียกว่า "เล็บพริก" (เล็บคล้ายกะลามะพร้าวคว่ำ) ถึงจะดี เล็บยาวหรือเล็บตรงไม่ดี

๑๕. หาง ให้เอาที่หางเล็กเรียวยาวจะดีมาก ถ้าหางใหญ่ไม่ดี แต่โคนหางใหญ่ดี

๑๖. ขนหาง ให้หาขนหางเล็ก ๆ เหมือนเส้นด้าย เส้นไหมและถ้าขนหางปิดนิต ๆ จะดีมาก ขนหางยาวถึงนองไม่ดี ขนหางหยาบ หรือขนหางเป็นพวงหงิกงอที่เรียกว่า "หางโพง" ไม่ดี

๑๗. อัณฑะ ให้หาที่มีลูกอัณฑะเล็กและปลายอัณฑะปิดนิต ๆ หรือยานตัวดไปข้างหน้าจะดีเลิศ ยิ่งถ้ามีลูกอัณฑะเพียงลูกเดียวก็ยิ่งดีเลิศ เรียกว่า "อ้ายหน่วย" หรือ "ทองแดง" "ไข่ทองแดง" เป็นวัวที่หายาก

๑๘. ลึงค์ ให้หาลึงค์ยาว ๆ ใหญ่ ๆ ถึงจะดี ถ้าลึงค์ตั้งแต่ลูกอัณฑะจนถึงกลางท้อง แสดงถึงการมีพลังมาก ถ้ามีขนที่ปากลึงค์ตมมาก แสดงถึงความมีใจสู้ไม่ค่อยยอมแพ้คู่ต่อสู้ง่าย ๆ

๑๙. ขน ให้หาที่ขนละเอียด เลียน จึงจะดี ถ้าขนแห้ง คือไม่เป็นมันก็จะดีมาก (สำหรับซื้อเนยกวั้นเฉพาะ วัวนิลเพชรเท่านั้นเพราะวัวนิลเพชรจะมีขนดำเป็นมันหรือขนเปียก)

